

Asia: VN/2745/2026

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi opioidiyliaannostusten vastalääkkeistä sekä laiksi lääkelain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

1–3 § Lain soveltamisala ja määritelmät

-

4–5 § Jakelun maksuttomuus ja nimettömyys

-

5 § Jakeluun liittyvät velvollisuudet

-

6 § Jakelu osana sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan muuta lääkehuoltoa

-

Kommenttinne lääkelain muutoksista (7§, 62 §, 65 §)

-

Esityksen vaikutukset

-

Muut esitysluonnokseen liittyvät kommentit

Amnesty International Suomen osasto kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esitysluonnoksesta, jonka tavoitteena on mahdollistaa naloksoninenäsumutteen laajempi, maksuton ja anonyymi jakelu opioidiyliaannostuksista aiheutuvien kuolemien ehkäisemiseksi.

Esityksen lähtökohtaa voidaan pitää vahvasti perus- ja ihmisoikeusmyönteisenä. Amnesty pitää esitystä kannatettavana, mutta esittää naloksonijakelun resurssoinnin vahvistamista.

Opioidiyliaannostukset ovat Suomessa yksi keskeisimmistä ehkäistävissä olevista ennenaikaisen kuoleman syistä. Niihin puuttumisen kiireellisyyttä korostaa myös nuorten huumekuolemien lisääntyminen viime vuosina.

Valtioilla on velvollisuus suojella ihmisten oikeutta elämään sekä toteuttaa tehokkaita toimia estettävissä olevien kuolemien ehkäisemiseksi. Tämä velvoite perustuu muun muassa perustuslain 7 §:ään sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 2 artiklaan. Lakiluonnoksessa tunnistetaan tämä yhteys ja katsotaan, että naloksonin saatavuuden parantaminen edistää oikeutta elämään. Esityksellä pyritään vastaamaan erityisesti nuorten huumekuolemien kasvuun. Tämä on tärkeää myös lapsen oikeuksien näkökulmasta. Valtiolla on velvollisuus suojella lasten oikeutta elämään ja terveyteen sekä toteuttaa ennaltaehkäiseviä toimia riskien vähentämiseksi.

Ehdotettu naloksonin maksuton ja nimetön jakelu on hyvä keino poistaa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen kielteisesti vaikuttavia rakenteellisia esteitä. Osa huumeita käyttävistä henkilöistä on marginalisoituneessa ja syrjinnälle alttiissa asemassa. He voivat kokea sosioekonomista huono-osaisuutta ja voimakasta stigmaa. Esitysluonnoksessa todetaan, että stigma ja pelko tunnistautumisesta voivat estää avun hakemisen. Mahdollisuus saada naloksonia anonyymisti ja maksuttomasti vähentää näitä esteitä ja edistää tosiasiallista yhdenvertaisuutta. Amnesty katsoo, että tämä vastaa perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuussäännöstä sekä kansainvälisiä ihmisoikeusvelvoitteita, joiden mukaan erityisen haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien oikeuksia tulee turvata positiivisin toimin.

Erityisen tärkeänä Amnesty pitää sitä, että esitys sisältää poikkeuksen sosiaali- ja terveydenhuollon kirjaamisvelvoitteista, jolloin naloksonin luovutus voitaisiin toteuttaa ilman henkilötietojen kirjaamista. Tämä on merkittävää yksityiselämän suojan turvaamisen kannalta. Oikeus yksityisyyteen on keskeinen perusoikeus, ja sen toteutuminen on erityisen tärkeää tilanteissa, joissa palvelujen käyttöön liittyy stigmaa tai pelkoa viranomaiskontrollista. Poikkeukset kirjaamisvelvoitteista on perusteltava huolellisesti ja rajattava tarkasti, mutta ehdotettua ratkaisua voidaan pitää perusteltuna, koska se liittyy välittömästi hengen suojaamiseen ja palvelujen saavutettavuuden parantamiseen. Amnesty kuitenkin korostaa, että yksityisyydensuojan edistäminen ei voi jäädä yksittäisen toimenpiteen varaan, vaan sen tulee olla osa laajempaa luottamusta rakentavaa politiikkaa suhteessa huumeita käyttäviin ihmisiin.

Esityksessä käsitellään myös henkilön fyysiseen koskemattomuuteen liittyvää kysymystä tilanteissa, joissa naloksonia annetaan tajuttomalle henkilölle. Esityksessä katsotaan, että ensiaputoimenpide voidaan oikeuttaa oikeuden elämään turvaamisella ja oletetulla suostumuksella. Amnesty pitää tätä tulkintaa perusteltuna ja kansainvälisten ihmisoikeusnormien mukaisena. Hätätilanteissa, joissa henkilön henki on vaarassa, eikä hänen tahtoaan voida selvittää, lääketieteelliset toimenpiteet ovat sallittuja ja usein välttämättömiä.

Naloksonin jakelu liittyy haittoja vähentäviin terveyspalveluihin, jotka kansainväliset toimijat kuten Maailman terveysjärjestö ovat tunnustaneet keskeiseksi osaksi huumeiden käyttöön liittyvien kuolemien ehkäisyä. Naloksonijakelu on siten yksi osa haittoja vähentävää, ihmisoikeusperustaista päihdepolitiikkaa, mutta se ei ole yksin riittävä.

Amnesty korostaa tarvetta tarkastella naloksonijakelua osana laajempaa haittojen vähentämisen kokonaisuutta, johon kuuluvat myös esimerkiksi valvotut käyttötilat, neulanvaihtopalvelut ja hoitoon ohjaus. Amnesty kannattaa valvottujen huumausaineiden käyttötilojen käyttöönottoa Suomessa ja katsoo, että tällaiset tilat muodostaisivat olennaisen täydentävän rakenteen naloksonijakelulle. Valvotuissa käyttötiloissa on mahdollista toteuttaa samanaikaisesti useita henkiä pelastavia ja oikeuksia edistäviä toimenpiteitä: naloksonin saatavuuden varmistaminen, yliannostustilanteiden välitön hoito, hoitoon ohjaus sekä terveysneuvonta.

Kansainvälinen kokemus osoittaa, että valvotut käyttötilat voivat merkittävästi vähentää huumeiden käytöstä aiheutuvia terveyshaittoja. Niiden yhteydessä voidaan tavoittaa erityisesti kaikkein marginalisoituneimpia henkilöitä, jotka eivät muuten hakeudu terveyspalveluihin. Amnesty katsoo, että tämä on keskeistä yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden näkökulmasta. Esitysluonnos tunnistaa, että palvelujen saavutettavuus on keskeinen haaste erityisesti huono-osaisuuden ja stigman vuoksi, mutta ei tarkastele riittävästi keinoja tavoittaa kaikkein heikoimmassa asemassa olevia ryhmiä. Valvotut käyttötilat tarjoavat tähän yhden konkreettisen ratkaisun.

Amnesty korostaa, että rankaisemiseen pohjautuva päihdepolitiikka ei tehokkaasti ehkäise huumeiden käyttöä eikä suojaa ihmishenkiä. Sen sijaan ihmisoikeusperustainen lähestymistapa, jossa keskitytään terveyden suojaamiseen, haittojen vähentämiseen ja palveluihin pääsyn parantamiseen, edistää sekä yksilön että yhteiskunnan hyvinvointia. Naloksonijakelu ja valvotut käyttötilat ovat molemmat tällaisen lähestymistavan keskeisiä elementtejä.

RIITTÄVÄ RESURSSOINTI ON VÄLTÄMÄTÖNTÄ

Amnesty kiinnittää huomiota siihen, että ehdotettu sääntely perustuu pitkälti vapaaehtoisuuteen: sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntarjoajat sekä järjestöt voivat halutessaan ryhtyä naloksonin jakelijoiksi. Vaikka joustavuus voi edistää toiminnan käynnistymistä, se voi myös johtaa alueelliseen eriarvoisuuteen palvelujen saatavuudessa. Oikeus elämään ja terveyteen ei saa riippua asuinpaikasta tai yksittäisten toimijoiden resursseista. Valtiota on aktiivinen velvollisuus varmistaa palvelujen riittävä kattavuus koko maassa. Tämän vuoksi pelkkä mahdollistava sääntely ei ole riittävä, ellei siihen liity riittävää ohjausta, koordinoitua ja resursointia.

Taloudellisten vaikutusten kohdalla esityksessä todetaan, että naloksonijakelusta aiheutuvat kustannukset jäävät pääosin palveluntarjoajien ja järjestöjen vastuulle, eikä toimintaan osoiteta erillisrahoitusta. Amnesty pitää tätä merkittävänä puutteena. Oikeus elämään ja oikeus terveyteen edellyttävät, että valtio huolehtii riittävästä resursoinnista. Jos palvelun toteuttaminen riippuu yksittäisten toimijoiden taloudellisista edellytyksistä, vaarana on, että kaikkein heikoimmassa asemassa olevat alueet ja ryhmät jäävät ilman palvelua. Amnesty korostaa, että oikeus elämään on ehdoton oikeus, eikä sen turvaaminen voi jäädä hankerahoituksen tai vapaaehtoistoiminnan varaan.

JOHTOPÄÄTÖKSET JA SUOSITUKSET

Yhteenvedona Amnesty International Suomen osasto katsoo, että esitysluonnos on perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmasta myönteinen ja kannatettava. Se edistää oikeutta elämään ja terveyteen, vähentää stigmaan ja köyhyyteen liittyviä esteitä palvelujen saamiselle sekä vahvistaa yhdenvertaisuutta.

Samalla Amnesty korostaa, että ehdotetun sääntelyn vaikuttavuus riippuu ratkaisevasti sen toimeenpanosta. Ilman riittävää rahoitusta, valtakunnallista ohjausta ja seurantaa riskinä on, että oikeuksien toteutuminen jää osittaiseksi ja alueellisesti eriarvoiseksi.

Amnesty kehottaa siksi varmistamaan, että naloksonijakelu toteutetaan kattavasti, yhdenvertaisesti ja kestäväällä rahoituspohjalla osana laajempaa ihmisoikeusperustaista päihdepolitiikkaa, jotta voidaan turvata perus- ja ihmisoikeuksien tosiasiallinen toteutuminen.

Sato Mariko
Amnesty International Suomen osasto